

SVEČANI GOVOR NA IV KONGRESU UDRUŽENJA BIVŠIH DOBROVOLJACA ŠPANSKE
REPUBLIKANSKE VOJSKE IZ JUGOSLAVIJE

Drugarice i drugovi saborci!

Dragi gosti!

Bivši dobrovoljci španske republikanske vojske iz Jugoslavije ,
koliko nas je još ostalo živih i zdravih, okupili smo se ovde u
Ljubljani na svoj IV kongres, da bi se još jedanput susreli i
porazgovarali o našim zajedničkim problemima i daljoj delatnosti
našeg Udruženja. Okupili smo se i da bi zajednički oživeli sećanja
na one teške i lepe dane kada smo^{se} na španskom tlu, zajedno sa
španskim antifašistima i u središtu španskog naroda, borili protiv
fašizma.

Istovremeno smo se okupili da bi ponovo manifestovali svoju odluč-
nost da i u buduće, prema svojim sposobnostima i mogućnostima,
doprinesemo ostvarivanju onih plemenitih ciljeva za koje smo se
nekad borili u Španiji, u redovima španske republikanske vojske.

Okupili smo se i da bi svojim kongresom proslavili 35 - godišnjicu
početka španskog rata, godišnjicu veličanstvenog ustanka španskog
naroda protiv fašizma, ustanka čiji značaj za borbu protiv medju-
narodnog fašizma nije izbledeo i nikad neće izbledeti.

Okupili smo se i zbog toga, da svojim kongresom proslavimo 30 -
godišnjicu masovnog oružanog ustanka jugoslovenskih naroda protiv
fašističkih okupatora, godišnjicu početka našeg velikog narodnooslo-
bodilačkog rata, rata koji je doveo do ostvarenja stogodišnjih

težnji svih jugoslovenskih naroda.

Drugarice i drugovi saborci!

Otišli smo pre toliko godina u daleku Španiju, kada su se španski radni narod i svi poštteni rodoljubivi Španci suprotstavili pokušaju španskih fašističkih generala pod rukovodstvom generala Franciska Franka i njihovih spoljnih saveznika, naročito nacističke hitlerovske Nemačke i fašističke musolinijevske Italije, da sa oružjem unište špansku demokratsku republiku koja je nastala posle slobodnih izbora i slobodno izražene volje španskog naroda.

Dogodilo se to u vreme kada je talas fašističkog nasilja u svetskom okviru bio u porastu. Fašistička Italija je bila pregazila Etiopiju. Nacistička Nemačka se grozničavo naoružavala i Hitler je pretio na sve strane. Nacizam je opasno jačao u Austriji. Pronacističke snage bile su u porastu u čitavoj Evropi. U Aziji je saveznik nacističke Nemačke - militaristički Japan - nezadrživo prodirao u Kinesku republiku. Trojni savez Nemačke, Italije i Japana, uz pomoć manjih saveznika u Evropi - Hortijeve Mađarske, Karolove Rumunije i Borisove Bugarske - pripremao se na veliki rat za novu podelu sveta.

U takvoj međunarodnoj situaciji pobuna španskih fašističkih generala protiv španske republike, imala je veliki međunarodni značaj. Bio je to pokušaj da se Španija pridruži silama osovine Rim - Berlin, silama svetske nacističkofašističke koalicije^{a/}, masovan oružani otpor španskog naroda protiv fašističkih generala bio je objektivno uperen protiv priključenja Španije nacističko - fašističkoj koaliciji. Španski rat je bio na taj način sukob između

rastućih i očigledno agresivnih sila međunarodnog fašizma i sila demokratije i mira.

Otpor španskog naroda protiv fašističkih generala bio je prvi masovan oružani otpor protiv rastućih sila fašizma u Evropi. Ovim otporom se španski narod, prvi u Evropi, popeo na barikade protiv opasnosti fašističke poplave. Ovim otporom španski narod je istovremeno bio i prvi evropski narod koji se sa oružjem u ruci suprotstavio opasnosti novog svetskog rata, kojim je fašistička koalicija zemalja pretila čovečanstvu.

Španski narod se mogao odupreti fašističkim generalima i njihovim jakim spoljnim saveznicima i zaštitnicima, koji su fašističkim generalima odmah priskočili u pomoć, jer se zbio pod zastavom narodnog fronta, pod zastavom jedinstva svih republikanskih demokratskih snaga, bez obzira na stranačku pripadnost, bez obzira na idejne poglede, pod zastavom jedinstva svih građana Španije koji su otklanjali fašizam i zauzimali se za demokratiju, odnosno za slobodu svog naroda, za njegovo integralno pravo da sam odlučuje o svojoj sudbini.

Španski narod se mogao odupreti i odupirati domaćem i međunarodnom fašizmu i zbog toga, što su bile na njegovoj strani i aktivno ga dosledno pomagale sve demokratske i antifašističke snage u spoljnom svetu. Borba španskog naroda protiv fašizma izazvala je duboke simpatije i širok pokret solidarnosti radnog naroda i svih iskrenih demokrata širom Evrope i sveta. Ustanak španskog naroda protiv fašizma delovao je u čitavom svetu kao ratni poklič protiv fašizma u svetskom okviru i kao ratni poklič protiv preteće opasnosti novog svetskog rata. Od trenutka kada je pukla prva puška u Španiji -

juna 1936. godine, komunisti, socijalisti, ljudi demokratski nastrojeni, bili su svesni širom sveta da je borba španskog naroda i njihova borba, da se u Španiji bije i njihova bitka, da se u Španiji odlučuje i sudbina njihovih naroda. Znali su od tada da će pobjeda španske republike biti i njihova pobjeda, a poraz španske republike - i njihov poraz.

Zato su sve napredne i demokratske snage, a naročito komunističke partije, stavile sebi u zadatak širom sveta da prema svojim snagama i mogućnostima, svaka u svojim konkretnim okolnostima, pomogne špansku republiku i njenu oružanu borbu protiv opasnosti pobjede fašizma u Španiji. Tako su se komunisti i svi antifašisti u zemljama s fašističkim ili ~~proti~~^{polu}fašističkim režimima suprotstavljali politici njihovih vlada, politici intervencije u korist španskih fašista i politici pomaganja ovih fašista. Tako su se komunisti, antifašisti i svi iskreni demokrati u državama takozvane zapadne demokratije suprotstavljali politici tih vlada, koja je bila na prvi pogled politika neumešavanja u španski rat i kao takva zvanično primljena i proglašena od strane Društva naroda, a koja je u suštini bila politika kapitulacije pred silama fašističke osovine, pred silama agresije i rata.

U ime Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije, njen generalni sekretar Josip Broz - Tito izjavio je: "Ne neutralnost, već najpotpuniju pomoć dužne su da pruže zakonitoj španskoj vladi sve države članice Društva naroda. U pitanju je namera fašista da pcepaju narode. U pitanju je najstrašnija ratna opasnost. Ona se, međutim, ne može izbjeći paktom neutralnosti koji znači blokadu zakonite španske vlade, već punom i brzom vojno - tehničkom i materijalnom

pomoći i pomaganjem španskom narodu od strane svetske demokratije, pristalica mira."

Posle kraćeg kolebanja, za otvorenu materijalnu pomoć španskoj republici odlučila se vlada Sovjetskog saveza i počela slati u Španiju namirnice, odeću i lekove. Tri meseca kasnije, oktobra 1936. godine, u špansku republiku su stigle prve pošiljke sovjetskog oružja i drugog ratnog materijala.

U međjuvremenu su komunističke partije i neke druge antifašističke organizacije, kao n.pr. levičarski sindikati, širom sveta razvijali kampanju za moralnu i materijalnu pomoć španskoj republici. Na teritoriju španske republike počeli su pristizati čitavi vozovi, a u njene luke brodovi - puni hrane i odeće, koje su sakupile, ili za sakupljene novčane priloge kupile i poslale ove organizacije.

Najznačajniji oblik pomoći komunističkih partija i antifašističkih organizacija španskoj republici, bila je mobilizacija dobrovoljaca za špansku republikansku vojsku. Komunističke partije i organizacije koje su s njima saradjivale, našle su hiljade mladih ljudi koji su bili spremni da odu u Španiju i da se pridruže oružanim snagama španske republike, da se bore rame uz rame s španskim borcima protiv zajedničkog neprijatelja, protiv fašizma. Hiljade su došle u Španiju, mnogi od njih savladjujući ogromne teškoće i prepreke, jer su odlazili protiv volje i uprkos pritiska sopstvenih reakcionarnih režima, bez pasoša i sa skromnim sredstvima. Oni su ilegalno prelazili i po više međjudržavnih granica. Prebrodili su sve teškoće i prepreke, došli u Španiju i tamo se uključili u vojsku španske republike. U njenim redovima su se borili svih

godina španskog rata, od prve velike bitke, bitke za odbranu Madrida, u toku jeseni 1936., pa do povlačenja poslednjih jedinica španske republikanske vojske preko Pirineja, februara 1939. Uključivali su se u španske jedinice, uglavnom su se udruživali u međunarodne čete i bataljone, koji su vremenom prerasli u međunarodne brigade. Ove čete, bataljoni i brigade predstavljali su elitno - udarne jedinice španske republikanske vojske. U svim većim defanzivnim i ofanzivnim operacijama njihovi redovi su se znatno razređivali, ali su se uvek popunjavali novim borcima koji su stalno pristizali u Španiju.

Glas o međunarodnim brigadama, o njihovim borbenim uspesima, širio se po celom svetu. Brigade su postale izraz međunarodne solidarnosti svih demokratskih snaga protiv neprijatelja demokratije, protiv neprijatelja mira i mirne saradnje među narodima. Tako su ušle u istoriju našeg vremena kao simbol međunarodne solidarnosti naprednih snaga čitavog čovečanstva.

Mi Jugosloveni smo ponosni što je u redovima međunarodnih brigada u Španiji bio veliki broj jugoslovenskih komunista i drugih jugoslovenskih antifašista. To se desilo zbog toga, što je čitava Komunistička partija Jugoslavije u duhu izjave njenog generalnog sekretara, od samog početka španskog rata smatrala da organizovanje pomoći španskoj republici spada među njene glavne zadatke. Čitava Komunistička partija Jugoslavije i svi njeni saveznici zauzimali su se za moralno - političku, vojničku i materijalnu pomoć španskoj republici. Napredni književnici i drugi intelektualci su svoja pera ovome posvetili. Studenti na univerzitetima i drugi omladinci su oživeli i manifestovali. Radnici i seljaci su skupljali novac i materijal za špansku republiku. Rastao je broj mladih

ljudi koji su se prijavljivali partijskim organizacijama, izražavajući spremnost da odu u Španiju i da se pridruže španskim republikanskim oružanim snagama.

Prema poslednjim podacima u Španiju je stiglo 1700 Jugoslovena. Ako se uzme u obzir tadašnji broj stanovnika Jugoslavije, sa ovakvim brojem naših dobrovoljaca ušli smo u red onih naroda koji su poslali u Španiju proporcionalno najviše svojih sinova i kćeri, ako u tom pogledu nismo čak na prvom mestu.

Odlasku dobrovoljaca iz Jugoslavije u Španiju tadašnji reakcionarni Stojadinovićev i Korošćev režim suprotstavljao se svim silama, kao što se suprotstavljao i sprečavao svaki oblik pomoći španskoj republici, kao i svim manifestacijama simpatija i prikupljanje materijalnih priloga u korist španske republike. Korošec kao ministar unutrašnjih poslova izdao je naredbu po kojoj je bilo zabranjeno "svako vrbovanje" dobrovoljaca za Španiju i bio je zabranjen odlazak dobrovoljaca iz zemlje. Istom naredbom je obustavljeno izdavanje i viziranje pasoša za Španiju. Organima unutrašnjih poslova je naredjeno da kršiće ove naredbe kažnjavaju novčano ili zatvorom. Za teže slučajeve naredba je čak predviđala oduzimanje državljanstva. Ovakva politika vlade je imala punu podršku reakcionarnih opozicionih političkih stranaka, a naročito aktivnu podršku rukovodstva tadašnje Hrvatske seljačke stranke i njenog šefa Vladimira Mačeka.

Zato je okupljanje i odlazak naših dobrovoljaca bio vrlo otežan. To je bio ilegalan rad i putovanja su bila ilegalna. Međutim, dobrovoljci su odlazili u velikom broju i nisu se plašili nikakvih teškoća. Ima mnogo primera koji slikovito prikazuju visoki stepen

požrtvovanja, pa čak i rizikovanja života već na samom putovanju. Znam slučaj jednog mladića koji je na čitavom putu od Ljubljane do Pariza ležao na gvozdenom postelju ispod vagona za spavanje ekspresnog voza. To je bilo usred zime i voda koja se na njega slivala iz klozeta, pretvarala se na njemu u led.

Kada govorimo o našim dobrovoljcima moramo istaći da oni nisu odlazili samo iz Jugoslavije. Mnogo mladih ljudi naše narodnosti odlazilo je u Španiju i iz drugih krajeva. Tu spadaju naročito mladi ljudi iz redova naše nacionalne manjine u tadašnjoj Italiji, iz hrvatske Istre, Trsta i Slovenačkog primorja. Tu spadaju i mladi ljudi iz redova naše tadašnje ekonomske emigracije - trbovljanski, hrastnički i zagorski rudari, kao i njihovi sinovi koji su tada živeli i radili u Francuskoj, Belgiji, Holandiji i Nemačkoj, šumski i drugi radnici iz Kanade, Sjedinjenih američkih država, Argentine i drugih delova sveta. Što je ovih poslednjih bio priličan broj, treba pripisati aktivnosti komunističkih i drugih antifasističkih organizacija, koje su s velikim žarom prikupljale sredstva za dugo i skupo putovanje preko Atlantika.

Naši dobrovoljci su se borili u Španiji u svim kategorijama jedinica španske republikanske vojske i u svim značajnim vojničkim službama pozadine. Bili su pešaci, mitraljezci, tenkisti, artiljerci, piloti, mornari, diverzanti - mineri, vojni lekari, bolničari i bolničarke. Borili su se u mnogim, potpuno španskim jedinicama, a u većini slučajeva bili su uključeni u međunarodne čete, bataljone i brigade, gde su ponekad sačinjavali i svoje, balkanske, ili čak jugoslovenske jedinice. U oba slučaja možemo reći da su naši dobrovoljci učestvovali u svim teškim operacijama španske republikanske vojske, od jeseni 1936. do kraja rata, februara 1939. godine.

Već u prvoj velikoj odbrambenoj bitci ispred Madrida i u Madridu, na frontu je bila Balkanska četa, sastavljena uglavnom od Jugoslovena i pod komandom jugoslovenskog komandira, druga Stevana Belića. U vazduhu iznad Madrida već tada su u redovima republikanske avijacije bili avioni s jugoslovenskim pilotima, od kojih je jedan, Josip Križaj, bio čak komandant jedne lovačke eskadrile. Pilot Boške Petrović je poginuo u Španiji. U drugoj velikoj bitci za odbranu Madrida, februara 1937., u borbi protiv fašističkog pokušaja opkoljavanja Madrida s juga, u borbi na Harami, bila je angažovana XV Međunarodna brigada u čijem je sastavu bio bataljon Georgija Dimitrova i u njemu jugoslovenska četa Matije Gubca. Brigadi je u ovoj i u sledećim borbama komandovao član Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije Vladimir Čepić. U drugoj borbi, u borbi protiv fašističkog pokušaja opkoljavanja Madrida sa severa, marta 1937., u borbi kod Gvadalahare, u borbi koja je bila pravi debakl za italijanske fašističke intervencioniste, bila je pored drugih međunarodnih jedinica angažovana i XIII Međunarodna brigada u čijem je sastavu bio bataljon Čapajeva i u njemu jugoslovenska četa Djure Djakovića. U republikanskim kontraofanzivama na sektoru Madrida, u operaciji na Viljanueva de la Kanjada i Brunete, učestvovala su sve međunarodne brigade, pa i jugoslovenske jedinice, čete Djure Djakovića i Matije Gubca, a u XII Italijanskoj međunarodnoj brigadi - naši Istrani i Primorci. Četa Matije Gubca je bila pre operacije toliko povećana novim dobrovoljcima, da se neposredno pre operacije podelila na dve čete i tako se formirala slovenačka četa Ivana Cankara. Posle operacije su se obe čete - znatno desetkovane - ponovo spojile u jednu. U ovoj operaciji je herojski poginuo pomoćnik generalnog političkog komesara svih međunarodnih brigada -

Luidjia Longa - i privremeni politkomesar XIII Medjunarodne brigade - član politbiroa Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije, - Blagoje Perović. U drugoj velikoj republikanskoj ofanzivi, krajem avgusta 1937., učestvovala su sve medjunarodne brigade. To je bila Aragonska ofanziva s teškim borbama za utvrđene fašističke položaje Kinto i Belčite. Ovde su desetkovane ponovo čete Djure Djakovića i Matije Gubca. Ove i sledeće - 1938. godine, u mnogim operacijama je bila angažovana baterija Karla Libknehta, u kojoj je bilo mnogo Jugoslovena i čiji je komandant bio Jugosloven Robert Domani. On je pao kao partizan u Slavoniji u našem narodnooslobodilačkom ratu. Baterija Karla Libknehta se posebno istakla u borbama u Estramaduri 1938. godine. Kada je s proleća iste godine počela velika fašistička ofanziva dolinom reke Ebro, ofanziva koja je imala cilj da preseče republikansku teritoriju na dva dela, u odbranu republike bile su ponovo angažovane sve medjunarodne brigade i medjunarodne artiljerijske jedinice. Tako su se skoro svi Jugosloveni našli na istom frontu i od njih je bila formirana nova, 129. brigada. Komandant brigade je bio Jugosloven Aleksej Demnijevski - Bauman. On je pre nekoliko godina podlegao posledicama rana, koje je dobio u španskom i našem ratu. Odbrambene borbe u kojima je učestvovala 129. brigada, spadaju medju najkrvavije borbe španskog rata. U njima je došla do izražaja ogromna tehnička premoć fašista. Kasnije se pokazalo da je republikanska vojska u ovim operacijama imala jedan avion na 20 fašističkih, jedan top na 30 fašističkih i jedan tenk na 35 fašističkih. Fašisti su jurišali na pojedine naše položaje tek pošto su bombardovanjem iz vazduha i iz topova uništili naše jedinice koje su branile položaje skoro do poslednjeg čoveka. 129. brigada, odnosno većina preživelih

i za borbu sposobnih jugoslovenskih dobrovoljaca je učestvovala u čitavom ovom pokolju i prolivala krv svojih boraca u bitkama kod Poblete, Morelja, San Matea i mnogih drugih mesta. Povlačenje se nastavilo na sektor Levante, u pravcu Valencije i tu su u istoriju zapisane naročito krvave borbe kod gradića Linares i na grebenu Penja Marko.

Kada je januara 1939. počela fašistička ofanziva na severni deo presečene republikanske teritorije, na Kataloniju, nešto ranije su se iz spoljnopolitičkih razloga demobilisali međunarodni dobrovoljci, koliko ih je ostalo u Španiji, - vratili na front. Među njima su bili svi preživeli i za borbu sposobni Jugosloveni. Od njih i nekih drugih je formiran Balkanski bataljon. On je bio među onim republikanskim jedinicama koje su branile poslednje pedeslobočne Španije i bile u zaštitnici kolona civilnog stanovništva koje je bežalo preko Pirineja. Bataljonom je komandovao današnji predsednik našeg Udruženja, drug Kosta Nadj. I ovih poslednjih dana španskog rata padale su žrtve među Jugoslovenima.

Jugoslovenski dobrovoljci u Španiji su izvršili svoju dužnost do kraja.

Prema kasnije sakupljenim podacima, više od polovine je zauvek ostalo u španskoj zemlji. Uz retke izuzetke svi ostali su teže ili lakše ranjeni, ili su neozdravljivo oboleli.

Drugarice i drugovi saborci!

Kada danas zajednički oživljavamo ova sećanja, posebno su nam u mislima dve stvari:

U mislima nam je briga i pomoć koju smo u Španiji osećali i

dobijali iz domovine. Komunistička partija, a s njom mase antifašista i demokrata u Jugoslaviji, stalno su nas imali pred očima. Novi borci iz domovine su upotpunjavali naše redove koji su se u borbama proredjivali. Iz domovine nam je stizala štampa u kojoj se govorilo o nama, stizala su bodreća pisma i paketi s cigaretama i drugim predmetima koji su potrebni vojnicima u ratu. Istu takvu ljubav izražavali su prema nama i naši iseljenici. Rudarske žene iz Pa de Kalea u Francuskoj su sašile, izvezle i poslale nam zastavu za četu Ivana Cankara.

Centralni komitet Komunističke partije Jugoslavije održavao je s nama stalnu vezu i brinuo za nas. On je imao u Španiji svoje posebne predstavnike. To je bio najpre Blagoje Perović, a kada je on pao zamenili su ga drugovi Karlo Mrazović i Veljko Vlahović. Na frontovima i u bolnicama posetio nas je kao privremeni delegat Centralnog komiteta drug Rodoljub Čolaković.

U mislima i duboko u našim srcima nosimo sećanja na naše španske saborce i na španski narod. Sa španskim borcima smo bili u svim borbama u neposrednom kontaktu. Mnogi naši borci su bili pojedinačno uključeni u španske jedinice, svaka naša jedinica je bila uključena u širu špansku jedinicu, a svaka međunarodna brigada u špansku diviziju, dok je svaka međunarodna brigada imala u svom sastavu i svoj španski bataljon. Tako smo sa španskim borcima zajedno živeli, zajedno stradali i zajedno krvarili. Tom prilikom dobro smo ih upoznali, poštovali i cenili kao požrtvovane i hrabre ratne drugove. I oni su tako gledali na nas. Među nama i njima iskovano je duboko drugarstvo i prijateljstvo.

Dobro smo upoznali i duboko zaveleli plemeniti španski narod, koji

se tada razživeo u širokom demokratskom i rodoljubivom pokretu.

Sećam se i nikad neću zaboraviti svoje prvo putovanje po Španiji, putovanje vozom punim upravo dospelih "internacionales" - kako su nas nazivali, od Figuerasa na francuskoj granici prema Barceloni. Kada se voz zaustavljao na pojedinim stanicama, video sam da su sve one bile ukrašene zastavama i pune ljudi. Ljudi i mladići su nas pozdravljali mahanjem ruku i klicanjem, a žene i devojke su donosile pune korpe pomarandži i ubacivale kroz prozore u voz. Kada je on polazio stajali smo na klupama, jer je pod vagona bio pokriven zlatnim voćem.

Sećam se putovanja, takodje vozom, putovanja XV brigade na aragonski front, krajem avgusta 1937. godine. Nedaleko od cilja voz se zaustavio usred vinograda zrelog groždja. Nekoliko naših mladića je iskočilo iz voza i počelo da bere i jede groždje. Bio sam na prozoru i povikao: "Momci, ostavite groždje, ne činite štetu seljacima!" A onda se pojavio iza loze aragonski seljak i videći moju komesarsku uniformu, povikao je: "E, komisario: To je moje groždje i ja kažem neka ga momci jedu, jer ga možda jedu poslednji put!"

Svako od nas ima ovakva islična sećanja. Svako od nas se seća brige seljaka za nas kada smo se odmarali u nekom selu. Svi oni koji su bili ranjeni ili bolesni sećaju se španskih lekara i bolničarki, njihove neumornosti i ljubaznosti prilikom nege ranjenika i bolesnika.

Zato svi mi bivši španski borci osećamo neizmernu ljubav za španski narod. Zato je Španija naša druga domovina.

Drugarice i drugovi!

Kao što znate španski rat se i pored napora i prolivene krvi završio

tragično, porazom republike i pobedom fašista. Time je fašistička osovina ojačala. Hitleru i Musoliniju je poraska perjanica. Usledilo je ono, što je moralo nužno uslediti: svetski rat, najkrvaviji strahovito uništavajući rat, kakav čovečanstvo još nije doživelo. Usledilo je i ono, što je ustvari počelo u Španiji, da su se demokratske snage najzad udružile u svetskom okviru u jednu veliku svetsku demokratsku vojnu koaliciju koja se suprotstavila fašističkim agresorima, posle nekoliko godina povlačenja je prešla u snažnu kontraofanzivu i posle četiri godine krvavih borbi zadala fašističkoj osovini i njenim saveznicima uništavajući poraz.

Bivši Španski borci, borci iz redova međunarodnih brigada, neposredno uoči rata, ili prve godine rata, najvećim delom su se vratili u zemlje iz kojih su otišli u Španiju. Za mnoge je put kućama bio trnovit. Među njima su bili i Jugoslaveni. Oni su proveli mnoge mesece u logorima Gurs i Vernet u južnoj Francuskoj, u zatvorima i na prinudnom radu u Nemačkoj. Mnogi su doživeli velike patnje u gnusnim nemačkim logorima s gnusnim imenom "Polizeigewahrsamsonderumbildungslager". U ovakvom logoru je bio duže vreme i kasniji komandant Glavnog štaba NOV Slovenije Dušan Kveder, koji nažalost nije više među nama.

Kada su se vratili svojim kućama, bivši Španski borci su se svuda pojavili kao dosledni antifašisti i pravi rodoljubi. U evropskim zemljama koje su okupirale vojničke horde fašističke osovine i njenih saveznika, bili su među prvima organizatori otpora prema fašističkim okupatorima i domaćim izdajnicima - kvislinzima.

Kod nas u Jugoslaviji bivši Španski borci - "naša Španci", kako

su ih nazivali - bili su među prvim organizatorima oružane borbe protiv fašističkih okupatora, među prvim diverzantima i među prvim komandirima i komesarima partizanskih jedinica, među najpopularnijim herojima. Mnogi su pali već na početku rata: Žikica Jovanović - Španac, Milan Blagojević, Branko Krsmanović, Marko Orešković, Franjo Ogulinac - Selja, Slobodan Mitrov - Danko, Jože Gregorčič. Naši Španci su bili među najvidnijim organizatorima regularne narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, među komandantima, komesarima i načelnicima glavnih štabova i najvećih operativnih jedinica. Bivši španski borac Franc Rozman - Stane, pao je kao komandant Glavnog štaba Slovenije. Kada su za konačnu operaciju s proleća 1945. godine bile formirane četiri armije, svima su komandovali bivši španski borci: Koča Popović, Peko Dapčević, Kosta Nađ i Petar Drapšin.

Svaki peti bivši španski borac i partizan u našem ratu, bio je proglašen za narodnog heroja, a svaki deveti je dobio čin generala. Više od polovine palo ih je ovde kod nas ili u drugim zemljama, jer su se mnogi zbog okolnosti uključili u oružanu borbu protiv fašizma drugde: u Francuskoj, Italiji, u Poljskoj, Bugarskoj.

Jednom rečju, po drugi put su bivši jugoslovenski dobrovoljci u španskom ratu izvršili do kraja svoju antifašističku dužnost.

Drugarice i drugovi!

U drugom svetskom ratu fašizam je bio pobedjen. Oružane snage svetske demokratske koalicije i s njima njihov jugoslovenski saveznik, narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije pod rukovodstvom Vrhovnog komandanta Josipa Broza - Tita, slomile su oružane snage fašističke

osovine i njenih saveznika, proterale ih iz svih nekad okupiranih zemalja i pratile ih čak u njihove glavne jazbine - Berlin, Rim i Tokio.

Samo jedan delić zemljine kugle ostao je porobljen - Španija. Zemlja u kojoj se pojavio prvi masovni oružani otpor protiv fašističke osovine jedina je ostala dalje, pa još i danas, pod čizmom fašista, pod režimom generala Franka, saveznika nekadašnjih velikih zločinaca Hitlera i Musolinija. Ova tragična sudbina španskog naroda, sudbina koja je jedna od najvećih nepravdi savremene istorije, istovremeno je i jedan od najvidnijih dokaza kakvu moć imaju u današnjem posleratnom svetu reakcionarne snage, snage koje se odupiru volji naroda i njihovoj težnji za slobodnim životom u miru, koji bi mogao biti trajni mir. To bi bio mir gradjen na punoj ravnopravnosti svih naroda, na načelima nemešanja bilo koje zemlje u unutrašnje stvari bilo koje druge države, na načelima odsutnosti svakog nacionalnog ugnjetavanja i rasne diskriminacije, na načelima odsutnosti svakog pritiska bilo koje zemlje na bilo koju drugu zemlju, u toliko više odsutnosti svakog oružanog mešanja bilo koje države na teritorijalnu celovitost i nezavisnost bilo koje druge države, na načelima mirne saradnje, koegzistencije i svestrane saradnje svih naroda i država za ostvarivanje zajedničkih težnji čitavog čovečanstva za srećnim životom u izobilju i društvenom napretku.

Daleko smo još od tog cilja, ma da smo mu ^{ve} pobedom nad fašizmom i mnogim sjajnim uspesima reavolucionarnih, narodnooslobodilačkih i drugih demokratskih snaga u posleratnom periodu osetno ~~se~~ približili. Još uvek živimo u teškoj atmosferi koju naročito

prouzrokuje takmičenje u naoružanju dva vojna bloka i mnoge, ponekad vrlo krvave i dugotrajne strane vojne intervencije u Vijetnamu, kao i reakcionarni državni udari u raznim delovima sveta potpomognuti spoljnim silama.

Da bi se velikom krajnjem cilju savremenog čovečanstva približili i najzad ga u celini ostvarili, treba i biće potrebno mnogo velikih napora demokratskih snaga svih kontinenata. Da bi ovi napori vodili željenom cilju, prevashodno je potrebno jedinstvo svih demokratskih snaga, njihova međusobna lojalna saradnja, ravnopravnost među nacionalnim demokratskim pokretima bez nametanja volje jednog nacionalnog demokratskog pokreta ili demokratske države drugim nacionalnim demokratskim pokretima ili demokratskim državama, jednom rečju - dobrovoljno i iskreno jedinstvo.

Znamo da ovome teži i pokret španskih demokratskih snaga, naročito dosledno Komunistička partija Španije. Zato mi Jugosloveni duboko saosećamo sa ovim pokretom i smatramo da smo s njim čvrsto povezani. Zato smo i mi - bivši španski borci - na ovaj naš kongres, kao i na sve ranije kongrese, pozvali predstavnike španskih antifašista iz same Španije i srećni smo što ih možemo pozdraviti u svojoj sredini. Naročito smo srećni što je među nama drugarica koja je simbol borbenog španskog naroda, predsednik Komunističke partije Španije Dolores Ibaruri - la Pasionarija.

Neka ovi predstavnici španskog naroda odnesu u Španiju naše pozdrave i izraze naše duboke solidarnosti.

Drugarice i drugovi!

Naša socijalistička Jugoslavija spada u one zemlje koje se punom doslednošću bore za pravedan, trajan i demokratski mir među narodima. Ona spada među glavne inicijatore i organizatore pokreta nesvrstanih zemalja, odnosno zemalja koje se dosledno trude da se takav mir ostvari. Kao Jugosloveni mi smo ponosni na ovakvu međunarodnu ulogu svoje socijalističke domovine. Kao antifašistički borci iz dva rata pratimo napore naše zemlje i našeg državnog rukovodstva s dubokom predanošću i žarom.

Na ovom kongresu nesumnjivo ćemo jednoglasno potvrditi svoju volju da i u buduće prema svojim snagama doprinosimo izgradnji naše socijalističke zajednice naroda i da u buduće odlučno pomognemo napore ove naše zajednice u pravcu izgradnje novog, boljeg sveta. Zato sam uveren da izražavam našu zajedničku volju ako uskliknem:

NEKA ŽIVI SOCIJALISTIČKA FEDERATIVNA JUGOSLAVIJA - DOMOVINA
RAVNOPRAVNIH NARODA I NARODNOSTI KOJI U SIOZI GRADE SVOJE
SAMOUPRAVNO SOCIJALISTIČKO DRUŠTVO!

NEKA ŽIVI MEĐUNARODNA SOLIDARNOST SVIH DEMOKRATSKIH SNAGA U BORBI
ZA SVETLU BUDUĆNOST ČITAVOG ČOVEČANSTVA, U BORBI ZA MIR I BRATSTVO
SVIH NARODA!

Dr Aleš Bebler